

ВЪЗПРИЯТИЯ НА МЕСТНОТО НАСЕЛЕНИЕ
ПО ОТНОШЕНИЕ НА ПОЛЗИТЕ ОТ ИНИЦИАТИВАТА
ЕВРОПЕЙСКА СТОЛИЦА НА КУЛТУРАТА ПЛОВДИВ 2019
И ОСОБЕНОСТИ НА ЛИЧНОТО ПРЕЖИВЯВАНЕ

Калина Тилко¹

Статията представя резултати от проучване на възприятията на жителите на град Пловдив относно ползите от провеждането на Европейска столица на културата 2019 г. и преживяването им във връзка с домакинството. Проучването е проведено под формата на анкета с 444 респонденти. Разкрити са разлики във възприятията на базата на социално-демографския профил на респондентите и са осъществени сравнения с проучвания на влиянията на инициативата в други дестинации, където това е възможно.

Ключови думи: Европейска столица на културата, влияния на туризма, възприятия, местно население, Пловдив.

PERCEPTIONS OF THE LOCAL COMMUNITY REGARDING
THE BENEFITS OF THE EUROPEAN CAPITAL OF CULTURE
PLOVDIV 2019 INITIATIVE AND SPECIFICS
OF THE PERSONAL EXPERIENCE

Kalina Tylko

Abstract: The Bulgarian city of Plovdiv hosted the European Capital of Culture initiative in 2019. The local community is one of the most important stakeholders when it comes to tourism impacts including event tourism impacts. The community

¹ Катедра „География на туризма“, ГГФ, Софийски университет „Св. Кл. Охридски“; klevkova@uni-sofia.bg

of Plovdiv has been scarcely studied in regards to the initiative impacts though. This paper attempts to fill this gap. The study aims at: finding out what the attitude of the local community towards European Capital of Culture Plovdiv 2019 is; finding out whether the initiative has motivated a change in the perceptions of the locals to their city and a change in their behavior; determining if the socio-demographic profile of the respondents plays a role in regard to differences in their perceptions. Therefore, a survey has been carried out with 444 representatives of the citizens of Plovdiv. The concept of 'tourist in their own city' (Richards, 2016) has served as a basis for part of the questionnaire. The results show that the population of Plovdiv holds predominantly positive attitudes towards European Capital of Culture Plovdiv 2019. The community agrees that the initiative brought benefits to the city, however mostly of short duration. The majority of respondents experienced the phenomenon 'tourist in their own city' in regard to Plovdiv hosting the title, whereas many perceived the city in a new way. Differences in the perceptions of the local community have been registered on the basis of the socio-demographic profile, however the results are not statistically significant. The characteristics that account for the differences in the majority of the questions are age, sphere of occupation and participation in the organization of the initiative. The most important contribution of the study is the consideration of the role of the local community as an active participant in the implementation of the events of the European Capital of Culture. As far as we are aware the local community has never been approached in this way in the studies of the initiative impacts until now.

Keywords: European Capital of Culture, tourism impacts, perceptions, local community, Plovdiv.

УВОД

Европейска столица на културата (ЕСК) е мащабна инициатива на Европейския съюз в културната сфера, по време на която се реализират множество събития и дейности и която традиционно води до увеличаване на туристическия поток в дестинацията домакин. Тя се провежда за първи път през 1985 г. в Атина под името Европейски град на културата, а по-късно се преименува на Европейска столица на културата. До началото на новия век домакинството се реализира годишно само от една дестинация, но впоследствие титлата се споделя от два, три, а по изключение през 2000 г. от девет града от различни държави. България за пръв път се включва в инициативата през 2019 г., когато домакин е гр. Пловдив.

Ефектите от домакинството по отношение на туризма могат да се изследват на всеки етап от реализацията на инициативата, но се открояват най-ясно впоследствие, подобно на влиянията на самия туризъм (Воденска, 2001).

Важна заинтересована страна в проучванията на влиянията на туризма е местното население. В случая на ЕСК подкрепата на местното население е задължително условие за успеха на инициативата. При повечето дома-

кинства местните жители формират водещия дял от посетители на събития от програмата на ЕСК; голяма част от проектите са насочени към тях; осъществяват се промени в общата, културната и туристическата инфраструктура на града, които ги засягат пряко; и не на последно място, местното население е обект на засилен туристически натиск.

Традиционно предизвикателство пред всяко домакинство на ЕСК е балансът между събития, организирани за нуждите и интересите на местните жители, и събития, организирани с цел привличане на туристи. Въпреки че местното население най-често съставлява преобладаващия дял от посетители на събития от програмата на ЕСК (Šebová et al., 2014), повечето проучвания идентифицират negliжиране на местните жители за сметка на туристите (Deffner, Labrianidis, 2005; Remoaldo et al., 2013; Giovanangeli, 2015). Изключение прави изследването на Šebová et al. (2014), което установява, че ЕСК Кошице 2013 не е допринесла за развитието на туризма, а е изиграла роля предимно при задоволяване на културните потребности на местното население.

Проучванията на възприятията на местните жители за ефектите от провеждането на ЕСК в различните дестинации прилагат широк набор от методи и достигат до различни, понякога противоречиви резултати. Най-общо изследователите са единодушни, че положителните ефекти от инициативата преобладават. Като такива са идентифицирани: нови работни места, нарастване броя на туристическите пристигания, развитие на градската среда, увеличаване броя на посещенията на културни събития, нараснал стремеж за запазване на културното наследство, увеличен културен обмен между местното население и туристите, усещане за принадлежност към местната общност и гордост (Farmaki et al., 2018), засилена туристическа реклама и затвърждаване на представата за града като за европейско културно средище (Farmaki et al., 2018; Dragičević et al., 2015), подобрен културен живот на местните (Dragičević et al., 2015). По-малко на брой са регистрираните от авторите негативни въздействия на ЕСК: високи за местното население цени на билетите за събития, както и предварителното им изкупуване от туроператорите, засилване на корупцията (Farmaki et al., 2018), неустойчивост на положителните ефекти и бързо възвръщане на стария модел на развитие на туризъм по формулата „слънце и море“ (Dova et al., 2021).

Освен начина, по който въздейства инициативата върху различни аспекти на местното развитие и среда, в контекста на проучванията на възприятията и нагласите на местното население се изследват също факторите, които влияят за повишаване на подкрепата за домакинството (van der Steen, Richards, 2021). В тази връзка van der Steen & Richards установяват, че тази част от местните жители, която има личен интерес към културни събития, подкрепя ЕСК Валета 2018 независимо от размера на предполагаемите разходи за инициативата.

Други автори разглеждат местното население като съставено от отделни групи на принципа на участие в събитие от програмата на ЕСК в контекста на домакинството на Гимараеш 2012 (Santos et al., 2015; Remoaldo et al., 2016). Те правят опит да обхванат очакваните и последващи ефекти от инициативата. Резултатите показват, че първоначалните възприятия и на двете групи са белязани от силни емоции и субективизъм, докато на по-късен етап те се характеризират с по-ясно изразен реализъм (Remoaldo et al., 2016). Интересен резултат от проучването е, че след годината на домакинство неучаствалите в събитие от ЕСК подобряват възприятията си за културния живот в града.

В случая на ЕСК Пловдив 2019, доколкото има информация, влиянията на инициативата върху местното население са твърде слабо проучени. Темата е бегло засегната само от Тилов (2019), чието изследване се фокусира върху по-общи аспекти на домакинството. Настоящото проучване се стреми да допринесе за запълването на тази ниша. Резултатите, до които достига, се сравняват с резултати от проучвания на ефектите от ЕСК в други дестинации, където това е възможно, тъй като различните методи и предмет на изследване в много случаи не позволяват да се осъществи директен паралел.

Обект на изследване в настоящата статия е населението на град Пловдив. Предмет на изследване са възприятията на жителите на града за ползите от домакинството на ЕСК, поведението и преживяването им във връзка с инициативата. Целта на проучването е да установи какво е отношението на местните към ЕСК Пловдив 2019; какви са най-съществените ползи от инициативата според тях; провокирала ли е тя промяна в нагласата към собствения им град и поведението им; има ли разлика между възприятията на различни групи от местното население на базата на социално-демографския им профил.

МЕТОДИ НА ИЗСЛЕДВАНЕ

Въздействията на инициативата върху местното население могат да се проучват с различни методи, но анкетният метод е един от най-предпочитаните, тъй като дава възможност за директно установяване на възприятията и нагласите на местните жители (Kuzgun et al., 2010; Dragičević et al., 2015; Remoaldo et al., 2016; Kovačić et al., 2020; van der Steen, Richards, 2021).

Резултатите от настоящото проучване се базират на собствени данни от анкетно запитване на населението на град Пловдив, проведено към края на 2021 г. в рамките на период от три месеца. Извадката е формирана чрез комбинация от два метода, които не са статистически. Единият от тях е

т.нар. принцип на снежната топка (Saunders et al., 2007), при който респондентите са помолени да препратят анкетата на свои познати. Преобладаващата част от валидно попълнените анкетни карти (302) са генерирани в онлайн платформата Lime Survey на този принцип. Другият метод се прилага под формата на непредвидена извадка чрез разпространение на анкетата на хартиен носител с цел осигуряване на по-висока представителност на резултатите, като по този начин са генерирани още 142 анкетни карти. Общо са събрани 444 валидно отговорили пълнолетни респонденти при възвръщаемост на анкетата от 68 %.

При анализа на данните е използвана статистическата програма SPSS версия 21. За обработката на отговорите само на първия въпрос е използван статистически метод, основаващ се на сравнение между средните стойности (Воденска, 2006), тъй като единствено в този въпрос е интегрирана Ликертова скала. При обработката на останалите въпроси е използвано честотното и процентното разпределение на отговорите. При анализа на данните от всички въпроси са търсени разлики във възприятията на различните групи на базата на социално-демографски признаци в синхрон с други проучвания на възприятията на местното население по отношение на ЕСК (Kuzgun et al. 2010; Farmaki et al., 2018; Kovačić et al., 2021).

Въпросникът, който е приложен, съдържа три секции: секция със закрити въпроси, свързани с ЕСК и развитието на местния туризъм; секция с твърдения, с които респондентите да изразят съгласие по 5-степенната Ликертова скала (където „1“ отговаря на „силно негативно“, „3“ на „неутрално“ и „5“ на „силно позитивно“), и секция за определяне на социално-демографския профил. Резултатите от анализа на секцията с твърденията са отразени в различни публикации (Tylko, Dogramadjieva, 2022; Dogramadjieva, Tylko, 2023).

Предмет на анализ в настоящата статия са данните от секцията със закрити въпроси. Въпросите са частично базирани на проучвания в сферата на туризма (Дограмаджиева, 2003; Richards, 2016), както и в частност на проведени ЕСК в други държави (Remoaldo et al., 2016; van der Steen and Richards, 2019), и са доразвити. По-конкретно секцията съдържа следните въпроси:

1. Оценъчен въпрос от две части, чрез който се измерва степента на одобрение на базата на 5-степенната Ликертова скала към:

- Развитието на туризма в града;
- Домакинството на ЕСК.

2. Въпрос за определяне на наличието на ползи от инициативата поотделно за всеки етап от реализацията ѝ с предоставени три опции за отговор: „да“, „не“ и „не мога да преценя“.

- Първи етап: подготовката за годината на домакинство (2014–2018 г.);
- Втори етап: годината на домакинство (2019 г.);

– Трети етап: след годината на домакинство (2020 г. – до момента на анкетиране).

3. Въпрос с възможност за множествен избор за идентифициране на ползите, които респондентите свързват най-силно с ЕСК Пловдив 2019. Зададените опции за отговор включват:

- Икономическа изгода;
- Обогаляване на културния живот;
- Социално приобщаване;
- Подобрения в градската среда;
- Друго (с възможност за свободно допълване от респондента);
- Не свързвам инициативата с реални ползи.

4. Въпрос с възможност за множествен избор, целящ да установи дали инициативата е провокирала промяна у респондентите в посока възприемане на особености на туристическото поведение. Зададените опции за отговор включват:

- Видях града в нова светлина;
- Посетих повече културни събития;
- Посетих повече културни забележителности;
- Запознах се и общувах с повече интересни хора;
- Похарчих повече пари за развлечения;
- Друго (с възможност за свободно допълване от респондента);
- Не съм се почувствал/а като турист в моя град.

Въпросите с възможност за множествен избор са анализирани на базата на броя регистрирани случаи, а не на броя на отговорилите, за да се установи кои опции са най-предпочитани. Поради тази причина при дяловото разпределение на случаите те надвишават 100 %.

Като съществено ограничение на проучването може да се приеме липсата на въпрос в анкетата за идентифициране на разходите/негативите, свързани с инициативата. Това ограничение частично се компенсира от секцията с твърдения във въпросника, част от които са негативни, и която вече е анализирана в други публикации (Tylko, Dogramadjieva, 2022; Dogramadjieva, Tylko, 2023).

РЕЗУЛТАТИ И АНАЛИЗ

СОЦИАЛНО-ДЕМОГРАФСКИ ПРОФИЛ НА РЕСПОНДЕНТИТЕ

Социално-демографският профил е структуриран по възраст, пол, завършена степен на образование, сфера на професионално развитие, връзка на доходите на респондента или семейството му с развитието на туризма и участие в организацията на инициативата, включително като доброволец

поне на едно събитие. В извадката преобладават анкетираните във възрастовия диапазон 26–60 г., представители от женски пол, висшисти, заети в дейности, които не са свързани с туризма, както и неучаствали в организацията на ЕСК (табл. 1). Респондентите с основно образование формират незначителен дял от извадката (1 %), поради което разликите във възприятията на базата на завършено образование се разглеждат само между групите със средно и с висше образование. Преобладаващият дял на висшистите (67 %) следва да се разглежда и като ограничение на анкетното проучване, тъй като в резултатите натежават възприятията на конкретна група от жителите на Пловдив, и като предимство – при отразяване на мнението на масовия потребител на култура е установено, че висшистите са главните консуматори на културни ресурси (Richards, 2008, р. 40). Сравнително висок е делът на заетите в сфера Образование и култура (30 %).

За постигане на целите на настоящото изследване се анализират резултатите от проведената анкета.

Таблица 1.

Социално-демографски профил на респондентите

Социално-демографска характеристика	Подгрупи	Брой (д.)	Дял (%)
Възраст	18–25 г.	50	11
	26–40 г.	163	37
	41–60 г.	188	42
	60+ г.	42	10
Пол	Мъж	175	40
	Жена	263	60
Образование	Основно	5	1
	Средно	139	32
	Висше	297	67
Професионална сфера	Туристически бизнес	36	8
	Търговия и услуги	42	10
	Произв. сектор	124	28
	Образование и култура	134	30
	Транспорт	29	7
	Друго	77	17
Зависимост на доходите от туризма	Да	105	25
	Не	316	75
Участие в организацията на ЕСК Пловдив 2019	Да	172	39
	Не	270	61

ОБЩА НАГЛАСА КЪМ РАЗВИТИЕТО НА ТУРИЗМА В ПЛОВДИВ
И КЪМ ДОМАКИНСТВОТО НА ГРАДА НА ЕВРОПЕЙСКА СТОЛИЦА
НА КУЛТУРАТА 2019 Г.

Първият въпрос от анкетата, чрез който се измерва степента на одобрение на базата на 5-степенната Ликертова скала, позволява сравняване на възприятията на респондентите по отношение на две отделни теми: развитието на туризма в града и домакинството на града на ЕСК. Данните показват, че местното население оценява позитивно както развитието на туризма в града, така и домакинството на инициативата, при все че не се наблюдава силно изразен ентузиазъм (табл. 2). Жителите на град Пловдив имат малко по-негативно и същевременно по-колебливо отношение към ЕСК в сравнение с отношението към местния туризъм, за което говори както малко по-ниската оценка (3.87), така и по-високото стандартно отклонение (1.029). Причина за този резултат може да се търси в обвързаността на инициативата с конфликти на местно ниво и съмнения за наличие на корупция, коментирани в пресата (ел. вестници с материали: „Скандал: Творци питат къде са им парите от „Пловдив 2019“; „(Не)възможната столица на културата“; Св. Куюмджиева: „Всеки скандал с „Пловдив 2019“ бе свързан с финансов рекет“).

От анализа на оценките на респондентите по двете теми от първия въпрос се идентифицират разлики между възприятията на различните възрастови групи (табл. 2). Анкетираниите на възраст 41–60 г. се очертават като най-позитивно ориентираната група по отношение на двете изследвани теми – със средна оценка от 4.10 за развитието на туризма (при средна оценка от 4.04 за цялата извадка) и средна оценка от 4.01 за домакинството на ЕСК (при средна оценка от 3.88 за цялата извадка). Учудващо, но най-негативно ориентираните жители по отношение и на двете теми, са тези от най-младата изследвана група (18–25 г.). Техните възприятия за провеждането на ЕСК в Пловдив са позитивни, но близки до неутралните (3.66). Възможно обяснение за скептицизма им може да се търси в предполагаемо по-ограничените им финансови възможности в сравнение с групите в активна трудоспособна възраст, което възпрепятства пълноценното им участие в културния живот на града. В контраст, оценката на най-възрастните за домакинството на ЕСК е по-позитивна (3.93), макар и при сравнително високо стандартно отклонение (1.135). Може да се предположи, че популяризацията на инициативата е по-успешна сред жителите на града в пенсионна и предпенсионна възраст в сравнение с най-младата възрастова група. Позитивно влияние върху нагласата на групата 60+ към реализацията на ЕСК вероятно оказват усилията, положени от екипа на Общинска фондация „Пловдив 2019“ (ОФ „Пловдив 2019“) през 2018 г. за набиране на доброволци сред местните пенсионерски клубове (Отчет за дейността ..., 2018 г., стр. 11).

Таблица 2.

Резултати от отговорите на Въпрос 1 според средната стойност и стандартното отклонение и разлики на базата на социално-демографския профил

Респонденти		Какво е отношението Ви към развитието на туризма в Пловдив?			Какво е отношението Ви към ЕСК Пловдив 2019?		
		Брой отговори	Средна стойност	Станд. отклонение	Брой отговори	Средна стойност	Станд. отклонение
Общо		443	4.04	0.888	440	3.87	1.029
Пол	Мъж	174	3.99	0.934	172	3.90	1.103
	Жена	263	4.09	0.847	262	3.86	0.981
Възраст	18-25 г.	50	3.94	0.877	50	3.66	1.002
	26-40 г.	163	4.02	0.936	162	3.78	1.090
	41-60 г.	187	4.10	0.827	185	4.01	0.935
	>60 г.	42	3.98	1.000	42	3.93	1.135
Образование	Основно	5	3.80	0.837	5	3.60	0.894
	Средно	138	4.01	0.875	137	3.93	0.987
	Висше	297	4.06	0.896	295	3.86	1.043
Професионална сфера	Турист. бизнес	36	4.03	0.878	36	3.83	1.000
	Произв. сектор	42	4.02	0.924	40	3.88	1.137
	Търговия и услуги	123	4.04	0.927	122	3.91	1.060
	Образование и култура	134	4.10	0.887	134	3.86	1.020
	Транспорт	29	3.86	1.060	29	4.14	0.875
	Друго	77	4.04	0.751	77	3.78	1.008
Зависимост на доходите от туризма	Да	105	4.03	0.790	102	3.86	0.985
	Не	315	4.06	0.912	315	3.89	1.035
Участие в организацията на ЕСК	Да	171	4.05	0.856	170	3.91	1.033
	Не	270	4.04	0.912	268	3.86	1.025

Значителни разлики във възприятията на анкетираните се открояват според професионалната им дейност. По отношение на развитието на туризма в града работещите в сферата на транспорта се обединяват около оценка под 4 (3.86), за разлика от възприятията на останалите групи, които са по-позитивни (между 4.02 и 4.10). Противоположна е ситуацията по отношение на домакинството на града на ЕСК – нагласата на заетите в транспорта е най-позитивна (4.14) в сравнение с всички други групи (между 3.83 и 3.91). Обяснението на този резултат следва да се търси посредством допълнителни проучвания.

Слаби разлики във възприятията по отношение на имплементирането на инициативата се откриват на базата на участие в организацията. Възприятията на ангажираните в нея са малко по-позитивни (3.91) от възприятията на останалите респонденти (3.86), което е логично, имайки предвид, че тяхната дейност във връзка с домакинството вероятно им е донесла финансови и/или емоционални облаги. От друга страна, този резултат насочва към извода, че включването на по-голяма част от местното население в дейностите по организацията може да се използва като инструмент за постигане на по-висока подкрепа за инициативата.

ВЪЗПРИЯТИЯ ЗА НАЛИЧИЕТО НА ПОЛЗИ ОТ ЕСК ПО ВРЕМЕВИ ПЕРИОДИ

Вторият въпрос цели да установи дали жителите на Пловдив идентифицират ползи от ЕСК, разглеждайки инициативата като процес във времето.

Местното население е уверено, че ЕСК е облагодетелствала града по време на годината на домакинство (71 % са отговорили позитивно), т.е. по време на втория етап (2019 г.), но по отношение на другите два етапа (2014–2018 г. и след 2019 г.) се наблюдава значителна степен на колебание (24–25 % са посочили „не мога да преценя“) (табл. 3). Очевидно жителите на града са усетили краткотраен положителен ефект от инициативата, предимно в рамките на 2019 г.

Откриват се съществени разлики, обусловени от пола на респондентите. По отношение на трите изследвани периода мъжете изразяват по-положителна нагласа в сравнение с жените, а жените – по-високо ниво на колебание. Обяснението на този резултат също изисква допълнителни проучвания.

Значителни разлики във възприятията на местното население на базата на възрастта на респондентите се идентифицират само за периода на годината на домакинство (2019 г.). Най-младата група (18–25 г.) е най-си-

гурна в наличието на ползи за града от ЕСК (78 %), а най-възрастната (60+) изразява най-висока степен на колебание (26 %) и най-ниска степен на подкрепа (52 %). Този резултат контрастира с общата оценка на местните за домакинството на ЕСК, според която най-младите изразяват най-ниска степен на подкрепа, а най-възрастните са една от най-позитивно настроените групи (табл. 2). Възможно обяснение за тази особеност е, че най-възрастната група разглежда домакинството на ЕСК като дълготраен процес и го оценява положително по отношение на развитието на града, но не открива съществени ползи за себе си, докато най-младото население регистрира значителни лични облаги през годината на домакинство.

Сферата на професионална активност също е характеристика, която обуславя разлики във възприятията на респондентите. Заетите в туризма логично изразяват силно позитивно отношение към ползите от ЕСК, въпреки че най-позитивно настроени по отношение на годината на домакинство са работещите в сферата на транспорта (79 % отговарят положително). Ангажираните в производствения сектор показват най-ниска степен на заинтересованост към темата (високо ниво на колебание и за трите изследвани периода). Това е логично, тъй като те са слабо заинтересована от ЕСК страна. Най-скептични по отношение на благоприятните ефекти от ЕСК в периода след 2019 г. са заетите в сектор образование и култура (най-висок дял на отрицателно отговорилите – 28 %). Очевидно заетите в сектора не са убедени, че ЕСК ще има дълготраен благоприятен ефект. Предвид, че инициативата е насочена към местното културно развитие, този резултат е притеснителен. Вътрешният поглед на заетите в тази сфера предполага тяхното по-задълбочено познание върху темата и изразената критичност може да се корени в обективни причини. Този резултат следва да се има предвид от отговорните за развитието на сектора в Пловдив при планирането и осъществяването на културни политики.

Жителите на Пловдив изразяват колебание към наличието на изгода от ЕСК преди и след годината на домакинство и увереност, че през 2019 г. инициативата е донесла ползи, което насочва, че според местното население ефектите от ЕСК са краткотрайни. Този резултат потвърждава изводи от друго проучване за ЕСК Пафос 2017, което идентифицира нетрайност на позитивните ефекти от ЕСК и бързо връщане към стария модел (Dova et al., 2021). Най-силната асоциация на пловдивчани с полза от ЕСК е обогатяването на културния живот, което кореспондира с извода, че ЕСК Марибор 2012 е довела до подобрен културен живот на местното население (Dragičević et al., 2015).

Таблица 3.

Резултати от отговорите на Въпрос 2. Отговори по периоди и значими разлики според социално-демографския профил

Считате ли, че „ЕСК Пловдив 2019“ донесе реални ползи за града?														
Респонденти			Преди 2019 г.				През 2019 г.				След 2019 г.			
			Да	Не	Не мога да преценя	Общо	Да	Не	Не мога да преценя	Общо	Да	Не	Не мога да преценя	Общо
Общо		Брой	240	91	113	444	314	62	68	444	236	102	106	444
		Дял (%)	54	21	25	100	71	14	15	100	53	23	24	100
Пол	Мъж	Брой	105	32	38	175	132	22	21	175	103	37	35	175
		Дял (%)	60	18	22	100	75	13	12	100	59	21	20	100
	Жена	Брой	135	54	74	263	180	37	46	263	131	62	70	263
		Дял (%)	51	21	28	100	68	14	17	100	50	24	27	100
Възраст	18–25 г.	Брой	29	10	11	50	39	7	4	50	29	9	12	50
		Дял (%)	58	20	22	100	78	14	8	100	58	18	24	100
	26–40 г.	Брой	87	35	41	163	115	24	24	163	81	44	38	163
		Дял (%)	53	21	25	100	71	15	15	100	50	27	23	100
	41–60 г.	Брой	103	36	49	188	137	22	29	188	106	38	44	188
		Дял (%)	55	19	26	100	73	12	15	100	56	20	23	100
	>60 г.	Брой	21	9	12	42	22	9	11	42	20	10	12	42
		Дял (%)	50	21	29	100	52	21	26	100	48	24	29	100
Професионална сфера	Турист. бизнес	Брой	22	9	5	36	26	8	2	36	21	9	6	36
		Дял (%)	61	25	14	100	72	22	6	100	58	25	17	100
	Произв. сектор	Брой	18	7	17	42	26	7	9	42	20	7	15	42
		Дял (%)	43	17	40	100	62	17	21	100	48	17	36	100
	Търговия и услуги	Брой	72	24	28	124	92	16	16	124	74	24	26	124
		Дял (%)	58	19	23	100	74	13	13	100	60	19	21	100
	Обр. и култура	Брой	63	31	40	134	89	19	26	134	61	37	36	134
		Дял (%)	47	23	30	100	66	14	19	100	46	28	27	100
	Транспорт	Брой	17	4	8	29	23	4	2	29	18	6	5	29
		Дял (%)	59	14	28	100	79	14	7	100	62	21	17	100
	Друго	Брой	47	15	15	77	57	8	12	77	42	17	18	77
		Дял (%)	61	19	19	100	74	10	16	100	55	22	23	100

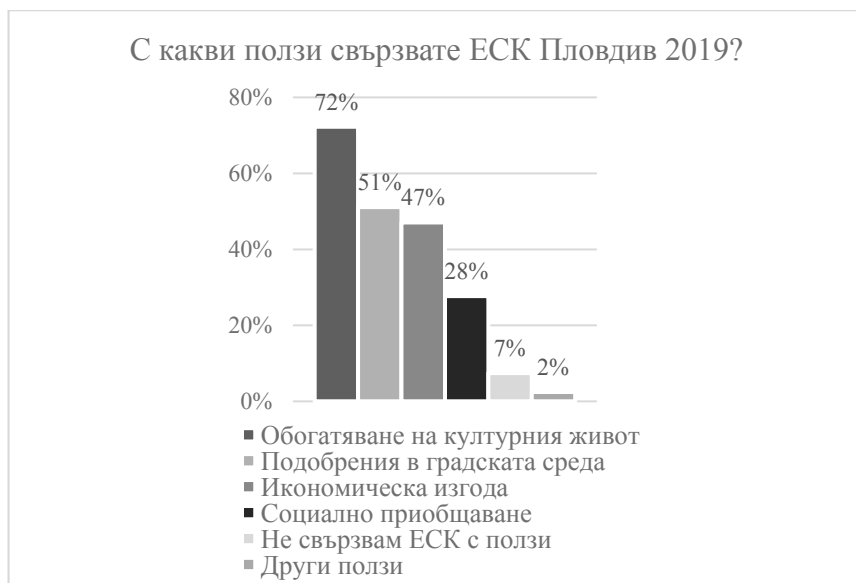
ТИПОВЕ ПОЛЗИ ОТ ЕСК ПЛОВДИВ 2019

Типовете ползи, с които респондентите свързват инициативата, се идентифицират посредством анализа на въпрос 3 от анкетата. Резултатите показват силно позитивно отношение към домакинството на инициативата – само 7 % от случаите са в полза на отговора „Не свързвам ЕСК с реални ползи“ (фиг. 1).

Най-силната асоциация на местното население е с развитието на културния живот в града (72 %), което е логично, тъй като основната сфера на влияние на инициативата е културата.

Намесите в градската среда (51 %) и икономическото благополучие (47 %) получават почти еднаква подкрепа.

Най-ниска степен на съгласие се наблюдава с твърдението, че ЕСК допринася за социалното приобщаване (28 %). Скептицизмът по отношение на социалните ефекти от инициативата е притеснителен, тъй като голяма част от проектите, реализирани от ОФ „Пловдив 2019“, са със социална насоченост – например, един от водещите проекти на име „Махала“, ориентиран към интеграцията на ромското малцинство, който стартира през 2015 г. и се изпълнява в продължение на няколко години (Програма за дейността, 2015 г.; Годишен отчет, 2016 г.; Годишен отчет....., 2017 г.).

Забележка: Сумата на процентите надхвърля 100, защото респондентите са посочвали повече от един отговор.

Фиг. 1. Възприятията за типа ползи от ЕСК Пловдив 2019 – дялово разпределение

Този резултат контрастира с изследване на ефектите от ЕСК Пафос 2017 върху местното население, което установява, че инициативата е спомогнала за засилване на усещането за принадлежност към местната общност и гордост в Кипър като следствие от ЕСК (Farmaki et al., 2018).

Популяризацията на града е най-често срещаната асоциация сред свободните отговори на респондентите в опцията с какво друго свързват инициативата (фиг. 1). Това не е учудващо, при положение че една от основните дейности на ОФ „Пловдив 2019“ е маркетингът (Маркетингов ефект за имиджа...).

Идентифицирани са две свободни асоциации на инициативата с корупция. Тези резултати са в унисон с проучване на ефектите от ЕСК Пафос 2017, където също преобладават позитивните възприятия на местните жители, но се наблюдава критичност, свързана с опасения за засилена корупция (Farmaki et al., 2018).

Съществени разлики във възприятията се наблюдават на базата на възрастта. За всички възрастови групи асоциацията с положително влияние върху културния живот на града е най-силна (65–78.6 %) (фиг. 2).

За групата от 26 до 40 г. следващата най-значима асоциация е икономическата изгода (50.3 % от всички случаи), за разлика от всички останали изследвани групи, при които подобренията в градската среда се нареждат на второ място.

Забележка: Сумата на процентите надхвърля 100, защото респондентите са посочвали повече от един отговор.

Фиг. 2. Възприятия за типа ползи от ЕСК Пловдив 2019 според възрастовата група – дялово разпределение

Най-младата изследвана група чувства най-силно социалното приобщаване като ефект от ЕСК в сравнение с останалите групи (44 % от всички случаи), а същевременно опцията „не свързвам инициативата с реални ползи“ е най-слабо избрана (4 % от всички случаи). Още в апликационната книга на Пловдив за ЕСК се изразява надеждата домакинството да повлияе върху мотивацията на населението да остане да живее в града, да се намали миграцията и да се увеличи броят на заселващите се в него (BG Vid book, стр. 35). Групата на респондентите на възраст 18–25 г. може да се приеме като най-застрашена от мигриране извън Пловдив и асоциирането на ЕСК със социално приобщаване от тази възрастова група следва да се разглежда като положителен резултат, индиректно свързан с повишаване на мотивацията за оставане в града.

Както може да се предположи, местното население, чиито лични или семейни доходи са свързани с развитието на туризма, асоциира ЕСК с икономическа изгода в по-висока степен, отколкото жителите на града, чиито доходи не са зависими от туризма, но въпреки това и при двете групи първенството е на развитието на културния живот. Farmaki et al. (2018) също стигат до извода, че една от основните характеристики, които определят отношението на местните към ЕСК Пафос 2017, е връзката на доходите им с туризма.

Подобна е ситуацията по отношение на участието в организацията на инициативата – ангажираните в процеса свързват ЕСК повече с икономическа полза, отколкото с подобрения в градската среда и инфраструктура.

Според данните полът, нивото на образование и професионалната сфера не оказват съществено влияние върху възприятията на респондентите по отношение на типовете ползи от ЕСК. Резултати от проучване на ефектите от провеждането на ЕСК Нови Сад 2022 също показват, че полът и семейното положение не са характеристики, които определят разлики във възприятията, докато възрастта, образованието, доходите и работният статус са (Kovačić et al., 2021).

ОСОБЕНОСТИ НА ЛИЧНОТО ПРЕЖИВЯВАНЕ ВЪВ ВРЪЗКА С ЕСК ПЛОВДИВ 2019

Изследването на личното преживяване на местното население в качеството му на заинтересована страна от провеждането на ЕСК позволява разглеждането му не само през призмата на потърпевш от туристическия натиск или икономически облагодетелстван при директна връзка на доходите с туризма, но и като „турист в собствения си град“ (Richards, 2016; Hoogendoorn, Hammett, 2021). При прилагане на тази призма се установява не само конкуриране с туристите за културните ресурси и копиране на осо-

бености от тяхното поведение, но и преоткриване на града по нов начин, за който способства развитието на туризма.

Преобладаващата част от местното население потвърждава, че инициативата провокира усещане „да бъдеш турист в собствения си град“, като само $\frac{1}{4}$ от респондентите отричат да се чувстват така. Начинът, по който най-масово се проявява това усещане, е свързан с възприемането на града в нова светлина (фиг. 3). ЕСК Пловдив 2019 успява да промени представата на жителите за своя град и да ги включи в процеса на промяна.

Значителна подкрепа получава увеличаването на посещенията на културни събития (близо 50 % от случаите), което показва нараснала ангажираност на местните в културния живот на града.

Посещението на повече местни културни обекти, разширяването на кръгозора посредством нови контакти и покачването на разходите за развлечение са малка част от личното преживяване във връзка с инициативата за средния жител на града. Само двама респонденти посочват различен от изброените начин, по който се чувстват във връзка с ЕСК, като единият от тях изразява в свободен текст негативна асоциация с домакинството: „Почувствах се натоварен, изморен от всички хора, трафик и т.н.“. Този отговор показва, че макар инициативата да е от културен характер, тя предизвиква някои типични негативни ефекти, проявяващи се в туристическите дестинации, като нарастване на туристическия натиск.

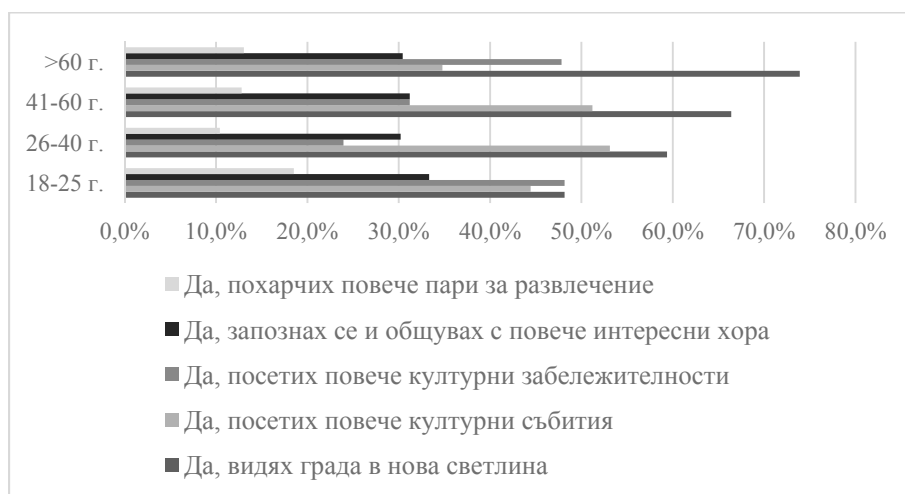

Забележка: Сумата на процентите надхвърля 100, защото респондентите са посочвали повече от един отговор.

Фиг. 3. Особености на преживяването „турист в собствения си град“ във връзка с ЕСК Пловдив 2019

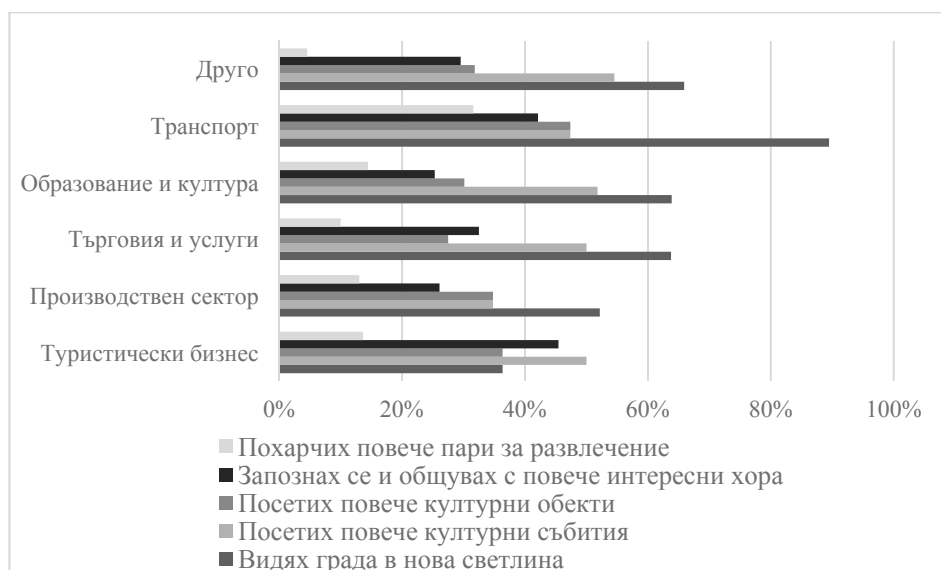
Ясно изразени разлики се отчитат на базата на възрастовата структура на респондентите. Само 1/5 от жителите на възраст 41–60 г. отричат да се чувстват като „турист в собствения си град“, докато делът от останалите възрастови групи, посочили, че не се чувстват като турист, е значително по-висок (около 30 % от анкетираните). Очевидно местните жители във възрастовата група 41–60 г. се възползват от пълната гама допълнителни възможности, включително да променят нагласата си към града като ефект от ЕСК, и съответно се чувстват най-масово като туристи. За всички възрастови групи възприемането на града по нов начин е водещо (фиг. 4). Разлики се отчитат обаче по отношение на втория най-усетен ефект от ЕСК: при най-младите и най-възрастните това е посещението на повече културни обекти, докато при останалите това е посещението на по-голям брой културни събития.

Професионалната сфера оказва значително влияние върху възприятията на респондентите по отношение на личното им преживяване във връзка с домакинството на ЕСК. Заетите в туризма усещат ефекта от ЕСК различно от останалите групи (фиг. 5). За разлика от всички останали анкетирани, които най-силно подкрепят опцията, свързана с общото преоткриване на града, заетите в туризма най-масово избират посещението на повече културни мероприятия (50 % от всички случаи). Редовното общуване с туристи, независимо от наличието на ЕСК, вероятно влияе за това тази група да

Забележка: Сумата на процентите надхвърля 100, защото респондентите са посочвали повече от един отговор.

Фиг. 4. Особенности на преживяването „турист в собствения си град“ във връзка с ЕСК Пловдив 2019 според възрастовата група

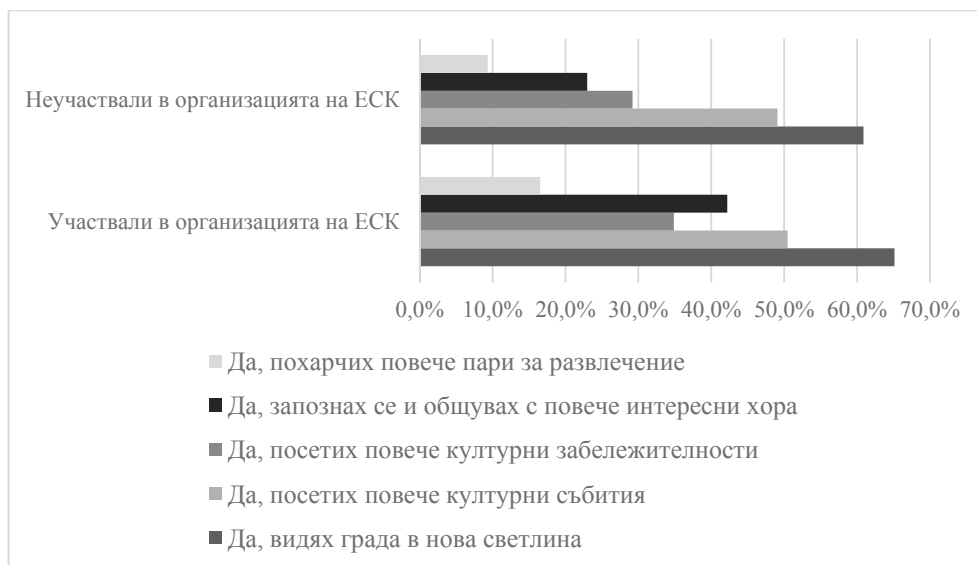
Забележка: Сумата на процентите надхвърля 100, защото респондентите са посочвали повече от един отговор.

Фиг. 5. Особености на преживяването „турист в собствения си град“ във връзка с ЕСК Пловдив 2019 според професионалната сфера

не се чувства като „турист в собствения си град“ посредством преоткриване на града в същата степен, като заетите в останалите сфери. Работещите в туризма най-масово разширяват кръга на познанствата си като следствие от ЕСК (45 % от всички случаи). Логично по-честото общуване с туристи обуславя по-високия дял на случаите, свързани с разширяване на контактите.

Заетите в транспорта в много висока степен променят възприятието си за града (89 % от всички случаи). Този резултат допълва общото впечатление от анкетните данни, а именно, че инициативата оставя силен отпечатък върху нагласите и възприятията на тази заинтересована група.

Личното преживяване на участвалите в организацията на инициативата е по-богато в сравнение с преживяването на неучаствалите (ангажираните в организацията посочват повече опции на респондент). Те в значително по-висока степен подкрепят отговора, че ЕСК разширява контактите им (42 % от всички случаи срещу 23 % при неучаствалите), което е логично, при положение че организационната им дейност вероятно води до излизането от зоната им на комфорт и ги провокира да разширят кръгозора си (фиг. 6). В допълнение, ЕСК влияе по-силно за повишаване на разходите им за развлечения в сравнение с неучаствалите в организацията (17 % при участниците срещу 9 % при неучаствалите). Това е интересен резултат, тъй като ефектът, свързан с повишаване на разходите за развлечения, е усетен

Забележка: Сумата на процентите надхвърля 100, защото респондентите са посочвали повече от един отговор.

Фиг. 6. Особенности на преживяването „турист в собствения си град“ във връзка с ЕСК Пловдив 2019 според участие в организацията на ЕСК

твърде слабо от населението на Пловдив, с изключение на заетите в транспорта (фиг. 5).

Полът, образованието и обвързаността на доходите с развитието на туризма оказват слабо влияние върху особеностите на личното преживяване на местните по отношение на инициативата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Възприятията на местното население за ползите и негативите от инициативата ЕСК най-общо варират в различните дестинации; могат да се изследват както преди, по време на, така и след годината на домакинство; за тази цел се използват различни методи, което значително затруднява сравнението на резултатите. Разпространено е мнението, че социално-демографският профил има отношение към наличието на разлики във възприятията.

Резултатите от изследването позволяват да се идентифицират общите нагласи на местното население към развитието на туризма и домакинството на ЕСК Пловдив 2019, както и техните възприятия според различни характеристики на социално-демографския профил към ползите от инициативата и особеностите на личното им преживяване във връзка с нея.

Осъществяват се паралели с изследвания на ефектите от ЕСК в други дестинации, при които методите и целите на проучване са сходни.

Пловдивчани изразяват позитивна нагласа както към домакинството на ЕСК, така и към местния туризъм, но с повече резерви по отношение на ЕСК. Местното население е уверено, че инициативата е донесла ползи, но ги счита за краткотрайни. Като най-ясна полза от ЕСК жителите на Пловдив идентифицират развитието на културния живот.

Особеностите на личното преживяване във връзка с домакинството на ЕСК се изследват по отношение на провокиране на усещането „да бъдеш турист в собствения си град“ (Richards, 2016; Hoogendoorn, Hammett, 2021) и различните проявления на този феномен. Преобладаващата част от местното население потвърждава, че се е почувствала по този начин, като аспектът, който получава най-висока степен на подкрепа, е преоткриването на града. Въпреки че жителите на Пловдив се съгласяват в относително ниска степен, че ЕСК е довела до социално приобщаване, местното население регистрира положителна промяна в представата си за града, което в перспектива може да се отрази на мотивацията за оставане в Пловдив и може да се разглежда като ефект в социален аспект.

В настоящото изследване социално-демографските характеристики, които определят разлики във възприятията на респондентите по отношение на повечето от въпросите в анкетата са възрастова група, сфера на професионална дейност и участие в организацията на ЕСК. Връзката на доходите с развитието на местния туризъм играе роля само по отношение на типа реални ползи, с които пловдивчани асоциират инициативата, за разлика от проучването на Farmaki et al. (2018), в което тази характеристика определя основните разлики във възприятията. Това е логично, тъй като при туристически профилираните дестинации като Кипър обвързаността на доходите с туризма оказва силно влияние, докато при по-комплексно развитите градове-домакини, като Пловдив, възрастта и нивото на образование са едни от главните определящи разликите характеристики (Kuzgun et al., 2010; Kovačić et al., 2021).

Най-важните резултати, свързани с разлики на базата на социално-демографския профил, са следните:

- Заетите в сектор Образование и култура са най-скептично настроени по отношение на ползите от ЕСК след годината на домакинство в сравнение със заетите във всички останали сектори. Този резултат е притеснителен, тъй като тази група представлява важна заинтересована от ЕСК страна и нейните нагласи и възприятия следва да се вземат предвид при планиране на местното културно развитие.
- Възприятията на участниците в организацията на инициативата са малко по-позитивни в сравнение с възприятията на останалите представители на местното население по отношение на няколко аспекта от въз-

действието на ЕСК. Изводът е, че по-мощното активно включване на местните жители в процеса по реализация на дейности от инициативата би довело до осигуряването на по-висока подкрепа за и удовлетвореност от ЕСК.

Като важен принос на проучването може да се разглежда възможността за отграничаване на респондентите и на техните възприятия на базата на участието им в организацията на инициативата (включително доброволчество). Доколкото има информация, това е първият случай на разглеждане на местното население в качеството му на съорганизатор на ЕСК. Някои учени изследват факторите, които повлияват подкрепата за ЕСК, като идентифицират като значим фактор привързаността към общността (van der Steen and Richards, 2021), но пропускат да включат към факторите личната ангажираност на населението в организацията на инициативата. По този начин настоящото проучване допринася за изследването на ефектите от домакинството на ЕСК върху местните жители в различните дестинации.

Друг принос на изследването е, че, доколкото ни е известно, това е най-задълбоченото проучване на влиянието на ЕСК върху местното население в българския контекст. Предимство на изследването е сравнително голямата извадка (444 респонденти), която позволява да се разгледат разликите във възприятията на базата на социално-демографския профил на анкетираните. От друга страна идентифицираните разлики не са статистически значими, което следва да се разглежда като ограничение.

Благодарности:

Събирането и обработката на данни са осъществени с помощта на проект, финансиран от ФНИ на СУ „Св. Климент Охридски“ (договор № 80-10-27/22.03.2021).

ЛИТЕРАТУРА

- Воденска, М.** 2001. Икономически, социални и природни влияния на туризма. УИ „Св. Климент Охридски“, С., 192 с./ Vodenska, M. 2001. Economic, social and environmental impacts of tourism. UI “Sv. Kliment Ohridski”, Sofia, 192 pp. (Bg).
- Воденска, М.** 2006. Туризмът и обществото. МВБУ, Б., 248 с./ Vodenska, M. 2006. Tourism and society. MVBU. Botevgrad, 248 pp. (Bg).
- Дограмаджиева, Е.** 2003. Концепция за устойчиво туристическо развитие в общините Тетевен, Троян и Априлци. С., Дисертационен труд, 172 с./ Dogramadjieva, E. 2003. Concept for sustainable tourism development in the municipalities of Teteven, Troyan and Apriltsi. Sofia, Doctoral Dissertation, 172 pp. (Bg).

- Тилов, Б.** 2019. Анкетно проучване сред потребителите на ЕСК – Пловдив 2019. – В: Зл. Григорова (ред.), Устойчиво развитие и конкурентоспособност на регионите. Том 2. АИ „Талант“, с. 290-297. / Tilov, B. 2019. Survey among the users of European Capital of Culture – Plovdiv 2019. – In: Zl. Grigorova (Ed.), Sustainable development and competitiveness of regions. Vol. 2, AI “Talant”, pp. 290-297. (Bg).
- *** Годишен отчет за дейността на Общинска Фондация „Пловдив 2019“ за 2016 г. <https://plovdiv2019.eu/data/fms/Annual20reports/201620report.pdf>, посетен на 18.09.2023 г./ Annual report on the activities of the Municipal Foundation „Plovdiv 2019“ for 2016. (Bg).
- *** Годишен отчет за дейността на Общинска Фондация „Пловдив 2019“ за 2017 г. https://plovdiv2019.eu/data/fms/Annual20reports/2017_1.pdf, посетен на 18.09.2023 г./ Annual report on the activities of the Municipal Foundation „Plovdiv 2019“ for 2017. (Bg).
- *** Маркетингов ефект за имиджа на Пловдив, културата, туризма и инвестициите. https://plovdiv2019.eu/data/fms/Documents20General20Plovdiv202019/Marketing20effects/Plovdiv2019_MarketingReport_BG.pdf, посетен на 18.09.2023 г./ Marketing effect for the image of Plovdiv, culture, tourism and investments. (Bg).
- *** (Не)възможната столица на културата. https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2020/02/14/4025753_nevuzmojnata_stolica_na_kulturata/, посетен на 18.09.2023 г./ The (im)possible Capital of Culture. (Bg).
- *** Отчет за дейността на Общинска Фондация „Пловдив 2019“ за периода януари – март 2018 г. <http://plovdiv2019.eu/data/fms/Annual20reports/D0BFD18AD180D0B2D0BE20D182D180D0B8D0BCD0B5D181D0B5D187D0B8D0B520201820D0B3.pdf>, посетен на 18.09.2023 г. / Report on the activities of the Municipal Foundation „Plovdiv 2019“ for the period January – March 2018. (Bg).
- *** Програма за дейността на Общинска Фондация „Пловдив 2019“ за 2015 г. <http://plovdiv2019.eu/data/fms/Documents20General20Plovdiv202019/Annual20programmes/2015.pdf>, посетен на 18.09.2023 г./ Program for the activities of the Municipal Foundation „Plovdiv 2019“ for 2015. (Bg).
- *** Светлана Куюмджиева: Всеки скандал с „Пловдив 2019“ бе свързан с финансов рекет. <https://trafficnews.bg/komentari/svetlana-kuyumdzhieva-vseki-skandal-plovdiv-2019be-svarzan-169000/>, посетен на 18.09.2023 г./ Svetlana Kuyumdjieva: Every scandal in relation to ‘Plovdiv 2019’ was connected to financial racket. (Bg).
- *** Скандал: Творци питат къде са им парите от „Пловдив 2019“. <https://www.marica.bg/kultura/skandal-tvorci-pitat-kade-sa-im-parite-ot-plovdiv-2019>, посетен на 18.09.2023 г./ Scandal: Artists ask where their money from ‘Plovdiv 2019’ is. (Bg).
- *** BG Bid book. <https://plovdiv2019.eu/data/fms/Documents20General20Plovdiv202019/Bid20Book/BG20Bid20Book.pdf>, посетен на 18.09.2023 г./ BG Bid book. (Bg).

- Deffner, A. M., L. Labrianidis.** 2005. Planning Culture and Time in a Mega-event: Thessaloniki as the European City of Culture in 1997. *International Planning Studies* Vol. 10 (3-4), pp. 241-264.
- Dogramadjieva, E., K. Tylko.** 2023. European Capital of Culture Plovdiv 2019: Effects through the lens of the local community. *J. Geogr. Inst. Cvijic*, 73(1), pp. 49-63.
- Dova, E., A. Sivitanidou, N. R. Anastasi, J. Georgi-Nerantzia Tzortzi.** 2021. A mega-event in a small city: community participation, heritage and scale in the case of Pafos 2017 European Capital of Culture. *European Planning Studies*, Vol. 30(3), pp. 457-477, DOI: 10.1080/09654313.2021.1959721.
- Dragičević, V., D. Bole, A. Bučić, A. Prodanović.** 2015. European capital of culture: residents' perception of social benefits and costs – Maribor 2012 case study. *Acta Geographica Slovenica*, Vol. 55(2), pp. 283–302.
- Farmaki, A., P. Christou, A. Saveriades, E. Spanou-Tripinioti.** 2019. Perceptions of Pafos as European Capital of Culture: Tourism stakeholder and resident perspectives. *International Journal of Tourism Research*, Vol. 21(2), pp. 234–244.
- Giovanangeli, A.** 2015. Marseille, European Capital of Culture 2013 Ins and Offs: A case for rethinking the effects of large-scale cultural initiatives. *French Cultural Studies*, 26(3), pp. 302–316.
- Hoogendoorn, G., D. Hammett.** 2021. Resident tourists and the local 'other'. *Tourism Geographies*, Vol. 23(5-6). pp. 1021-1039.
- Kovačić, S., M. D. Vujičić, J. Čikić, I. Šagovnović, U. Stankov, T. Zelenović Vasiljević.** 2021. Impact of the European Capital of Culture Project on the Image of the city of Novi Sad - the Perception of the Local Community. *Turizam*, Vol. 25(2), pp. 96–109.
- Kuzgun, E., T. Göksel, D. Özalp, B. Somer, M. Alvarez.** 2010. Perceptions of Local People Regarding Istanbul as European Capital of Culture. *PASOS. Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*, Vol. 8(3), pp. 27-37.
- Remoaldo, P. C., L. Vareiro, J. C. Ribeiro, J. F. Santos.** 2013. Ex-ante evaluation by the media of the Guimarães 2012 European Capital of Culture. – In: Pina, H., F. Martins, C. Ferreira (Eds.). *The overarching issues of the European space – Strategies for Spatial (Re)planning based on Innovation, Sustainability and Change*. Milena Press, Bucarest, pp. 151-170.
- Remoaldo, P. C., L. Vareiro, J. C. Ribeiro, J. F. Santos.** 2016. Resident's Perceptions on Impacts of Hosting the Guimarães 2012 European Capital of Culture: Comparisons of the Pre- and Post Periods. – In: Matias, Á., P. Nijkamp, J. Romão (Eds.), *Impact Assessment in Tourism Economics*, pp. 229–246.
- Richards, G.** 2008. Luxembourg and Greater Region, European Capital of Culture 2007: Final Report. ATLAS, 138 pp.
- Richards, G.** 2016. Tourists in their own city – considering the growth of a phenomenon. *Tourism Today*, Vol. 16, pp. 8-16.
- Santos, J. F., L. Vareiro, P. C. Remoaldo, J. C. Ribeiro.** 2015. Mega cultural events: Does attendance affect residents' perceptions of a city's identity? *NIPE Working Papers* No. 10).

- Saunders, M., P. Lewis, A. Thornhill.** 2007. *Research Methods for Business Students* (4th ed.). Financial Times Prentice Hall, 624 pp.
- Šebová, M., P. Džupka, O. Hudec, N. Urbančíková.** 2014. Promoting and financing cultural tourism in Europe through European Capitals of Culture: A case study of Košice, European Capital of Culture 2013. *Amfiteatru Economic Journal*, Vol. 16 (36), pp. 655-670.
- Tylko, K., E. Dogramadjieva.** 2022. Perceived impacts of the European Capital of Culture Plovdiv 2019: A study among residents. – In: Milica Pavkov Hrvojević (Ed. in chief), 19th Contemporary Trends in Tourism and Hospitality, Creative Culture Capitals, 17-19 November 2022, Novi Sad, pp. 22-31.
- van der Steen, T., G. Richards.** 2021. Factors affecting resident support for a hallmark cultural event: the 2018 European Capital of Culture in Valletta, Malta. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 13(1), pp. 107–123.